

bio minorni državni udar nastao u "nesreći" Prvog svetskog rata. Gotovo da i nije potrebno dodati da su ovako kategorični sudovi rezultat vanteorijskih uticaja idejnopolitičkog opredeljenja koje je aktivno uticalo i na poimanje sloma SSSR-a. Koliko su ova objašnjenja sve drugo samo ne razložna i istorična, najbolje se može videti ukoliko se suoče sa složenijim rivalskim verzijama.

U okružju normalizovanog antikomunizma privlače pažnju višeslojnija tumačenja, naravno ne samo zbog svog nonkonformizma. Sa više realizma, nijansi i dijalektike od fireovske struje, američki istoričar M. Levin (Lewin 1997) i Britanac E. Hobsbaum (E. Hobsbawm 1994. vid. uvodni odeljak "20. vek iz ptičje perspektive" u knjizi "Doba ekstrema") objašnjavaju privlačnost i ugled SSSR-a u očima sveta, ne svodeći ga na goli manipulativni privid. Rusija pod carevima nije raspolagala sa dovoljno dobara da bi trajno i sveobuhvatno ispunjavala svoju imperijalnu ulogu. Nije čak mogla braniti ni vlastitu teritoriju. U Prvom svetskom ratu vojska nije imala dovoljno naoružanja i hrane. SSSR, pak, u rekordnom vremenu bio je kadar da se naoruža za vođenje odbranbenog rata. Ali brzo se zapetljao u složenu svetsku ulogu. Premda su mu nedostajali tehnologija i ekonomska sredstva, ipak je SSSR bio dovoljno snažan da iznese glavni teret svetskog kopnenog rata protiv fašizma i izgradi nadmoćniju oružanu tehnologiju od napadača. Bez ovog učinka svetska istorija izgledala bi sasvim drugačije, izričito tvrde Hobsbaum i Levin. U uvodu knjige "Doba ekstrema" britanski istoričar bezrezervno je prihvatio mišljenje Isaka Dojčera da je pobeda nad Hitlerovom Nemačkom u suštini dobijena kopnenim ratom, a jedino ju je mogla dobiti Crvena Armija. Pobeda SSSR-a nad Hitlerom bila je dostignuće režima uvedenog Oktobarskom revolucijom, što se može dokazati poređenjem ruske carističke ekonomije tokom Prvog i sovjetske ekonomije u Drugom svetskom ratu. Hobsbaum se tu poziva na rezultate istraživanja istoričara Getrela (Gatrell) i Herisona (Harrisson). Dok fireovska škola privlačnost socijalizma tumači kombinacijom zavodljivosti idilične utopije, koja se pokazala kao zločinačka iluzija, s jedne, i snažnog manipulativnog antifašizma s druge strane, Hobsbaum konkretnijim razlozima objašnjava popularnost Oktobarske revolucije: 1. realnim boljševičkim uspehom u očuvanju multietničke teritorije carističke Rusije čime su boljševici privukli oficire-patriote – kičmu Crvene Armije i nove države i; 2. podelom spahijske zemlje seljacima. Pariski publicist B. Šmid zapitao se nisu li glad i socijalna beda u predrevolucionarnim nerazvijenim zemljama, Rusiji i Kini, bili osnova i uzrok pristupanja miliona komunizmu. Masovni katkad i prinudni rad i teror bili su tokom nekoliko desetleća zgusnuti pandan istorijskom razvoju bogatih metropolskih zemalja kapitalizma koje su se izgrađivale na stolicima "isprivedivanoj" osnovi kolonijalnih osvajanja, trgovine robljem i potonjoj nejednakoj razmeni (Schmid 1997). Ali zašto je SSSR dugo fascinirao svet? I ovde je odgovor složeniji od fireovskog. Levin ovu okolnost naziva "uzajamnom igrom slika u ogledalu". Jačanje Zapada 1921-29. stvaralo je sliku SSSR-a koji se oporavlja od građanskog rata i zaostaje. A posle velike krize Zapada i sloma berze 1929. u SSSR-u počeo je polet prvog petogodišnjeg plana. Kolebanje ekonomskih ciklusa krize i uspona oba sistema objašnjava promene u uzajamnom opažanju rivala. Slike su se uzajamno uslovljavale i uvek odražavale određene strane stvarnosti, dok su druge strane iskrivljavane. To je bila "istorijski neizbežna uzajamna igra odraza u ogledalu" (Lewin 1997). Kriza koja je potresala Zapad 1929-36. u periodu ubrzane industrijalizacije SSSR-a doprinela je tome da se prelazilo preko Staljinovih čistki, a svaka promena situacije (npr. kada je SSSR bio prinuđen da od Zapada kupuje žito) uslovljavala je obrtanje optike. Naizmenično su dostignuća jedne strane idealizovana, a uspesi druge potcenjivani. Kako drugačijeobjasniti Šumpeterovu pohvalu sovjetske privrede iz 1942.